

ΔΙΗΓΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΣΑΜΨΙΚΕΡΑΜΟΥ

I

ΣΤΟ ΦΛΑΜ

Είχαμε πάλι συναχθεί κάτω από τὸ αἰγόκλημα τοῦ μικροῦ καφενεῖου, καὶ λογοτεχνικῇ συζήτησις εἶχε μοιραίως κορώσει ὅταν παρουσιάσθηκε ὁ γέρο Σαμψικέραμος μέσα στὴν τριμμένη του ρεδιγκότα. Ἀφοῦ μὲ σέβας τὸν προσηκοθήκαμε ξαναπιάσαμε τὴν κουβέντα στὸ σημεῖο ποῦ τὴν εἶχαμε διακόψει: ἀλλὰ τοῦ κάκου. Δὲν εἶχαν περάσει ὀλίγες στιγμὲς κι' ἀκούαμε τὴν φοβερὴ τὴν φράσι «αὐτὸ μοῦ ἐνθυμίζει κάποιον περιστατικό...» καὶ ἄρχισε ὁ γηραιὸς μας φίλος:

— Συχνὰ ἀπὸ τὸν μεγάλο δρόμο τοῦ Πέρα φαινόταν ποῦ τρεμούλιαζε κάποιον φῶς βαθειὰ κάτω στὸ στενοσόκακο. Ἦταν φλογίτσες ἀπάνω ἀπὸ θύρα χαμηλή. Ἐγραφαν: Palais des Flammes, κι' αὐτὸ σήμαινε πῶς τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἦτον ἀνοιχτὸ «τὸ Φλάμ».—ὅπως ἀπλούστερα τὸ δνόμαζαν οἱ γλεντζέδες. Μιὰ Μαλτέζα σταφιδιασμένη φριχτὰ καὶ μὲ κάνιστρο στὰ χέρια σου γλυκοέλεγε στὴν εἴσοδο γιὰ λούλουδα καὶ γιὰ κορίτσια, καὶ στενό, μισοσκότεινο, τὸ μακρονάρι ποῦ σ' ἔπαιρνε μέσα, ἔστρεφε δρόμο δυὸ φορὲς πρὶν σὲ ἀντικρύσει μὲ τὰ θαμπὰ τζάμια μιᾶς πόρτας: τὴν ἔσπρωχνες καὶ βρίσκουσαν μέσα στὴν σάλα. Τὸ χαμηλὸ της τὸ ταβάνι καὶ τὰ ἀναμμένα γκάζια τὴν γέμιζαν βῶχα χλιαρὴ. Καταγῆς ἔκαμναν σχέδια τὰ λασπωμένα προιονίδια, καὶ ἔβαζε ἡ ὑγρασία σάν πλουμῖδια στοὺς τοίχους. Μαρμαρένια τραπεζάκια καμμιὰ εἰκοσαριὰ ἔφθαναν μὲ τὶς ἀραδιές τους ὥς ἔμπρὸς σὲ ἓνα πόδιο ποῦ ἔπιανε ὅλη τὴν μιὰ τὴν ἄκρη. Ἐκεῖ ἀπάνω ἐμφανίζονταν «τὰ νούμερα» τῆς βραδυᾶς, φραντσέζες ὥς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τραγουδίστρες. Τὶς συνόδευε στὸ πιάνο ὁ Ρωμουάλδος Balbinetti, ἀρτίστας παραπνευμένος καὶ πρῶν γαριβαλδινός. Ἐπαιζε ἀκατάσχετα μὲ τὴν χαίτη, τὰ χέρια, τὸ ἓνα του πόδι, γιατί τὸ ἄλλο, τὸ δεξι, ἀπλονόταν ἀκίνητο καὶ ἡρωϊκό. Μαρτυροῦσε καιροὺς παληοὺς καὶ δοξασμένους ὅταν, καθὼς περνοῦσε ὁ Ρωμουάλδος τὴν Πόρτα Πία, τὸ ἐπέτυχε μολύβι παπικό. Ἐν τούτοις ἡ σάλα ἦτον πάντα σχεδὸν ἔρημη. Οἱ μετρημένοι ποῦ τύχαινε νὰ ἰδεῖς ἐκεῖ δὲν ἤξερες ἂν εἶχαν μπεῖ καταλάθος ἢ ἂν δὲν ἦταν κομπάρσοι βαλμένοι γιὰ νὰ συμπληρῶνουν τὸ πρόσχημα. Ὅσο γιὰ τοὺς θαμῶνάς τοὺς ἀληθινούς

τοὺς ἔβλεπες, μόλις ἔμπαιναν, νὰ χάνονται ἀπὸ ἄλλη πορτίτσα. Τοὺς ἔπαιρνες τὸ κατόπι. Πάλι διαβαίνες μακρυνάρια, μὲ ἀναιβοκαταιβάσματα αὐτὴ τὴν φορὰ, σὰν νὰ περνοῦσες σὲ ἄλλο σπίτι, ὡς πού, ἐπὶ τέλους, ἔφθανες στὴν αἰτία ὅλης αὐτῆς τῆς περιπλοκῆς. Γύρω στὸ μακρὺ τραπέζι τῆς ρολίνας, καθιστοί, ὄρθοί, στριμωγόνταν οἱ παίχτες. Μέσα ἀπὸ τὶς ὁμιλίες καὶ τὸ κύπρισμα τοῦ παρᾶ πρόβαλλαν ἀποιοὶ βαρυτονισμοί. Ἦτον ὁ σιὸρ Νιόνιος Μοτσενίγος, ἰδιοκτῆτης τοῦ Φλάμ, ποῦ ξεστόμιζε τὶς καθιερωμένες φράσεις. Ἐμορφάνθρωπος, θεωρητικὸς, διεύθυνε τὸ παιχνίδι — μὲ ἱεροπρέπεια θὰ ἔλεγες, ἂν δὲν ἦτον ἐκεῖνι του ἡ ματιά, ἡ κατάμανρη, ποῦ, ἀνήσυχη, ἀκάθιστη, ἄρπαζε γύρω τῆς τὸ κάθε τι. Τὰ μαλλιά του φερμένα ἓνα πλάγι σκέπαζαν τὴν φαλάκρα του σὰν λαμαρίνα βερνικωμένη, καὶ τὰ μουστάκια του καταβαίναν κορακωτὰ στὸ προσγοῦλι του ὁποῦ ἓνα λακκάκι σημείωνε τὴν θέσι τοῦ πηγουνιοῦ. Ἀπὸ τὴν παχυὰ καδένα τοῦ ρωλοιοῦ του κερατάκια ἀρμαθιασμένα χοροπηδοῦσαν ἀπάνω στὴν κοιλιά του, μαζὶ μὲ ἓνα φυλαχτὸ ποῦ περιεῖχε μαλλιά ἐνὸς παιδιοῦ του πεθαμένου. Γιατὶ ἦτον οἰκογενειάρχης τρυφερὸς ὁ σιὸρ Νιόνιος Μοτσενίγος μόνον ποῦ ἡ τρυφερότης του, ὅπως ὅλα του, ἦτον δριμεία. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ σπίτι του τρώμαζαν μόνον ποῦ ἔλεγαν τὸ ὄνομά του, ἐνῶ ἐκεῖνος, ἡ γλυκύτερή του χαρὰ ἦτον τὶς κυριακές, ὅταν ἔβγαζε ἀμαξάδα τὴν «κυρία» του μαζὶ μὲ τὰ παιδιά καὶ τὸ δουλάκι. Ἴδιος ἦτον καὶ στὴν ἔξω του ζωή. Καρδιά μάλαμα, ἐνθουσιώδης πατριώτης, πάντα ἑτοιμος νὰ ἀδειάσει τὸ πουνγγί του. Μὰ περὶ τοῦ πῶς τὸ γέμιζε φημολογοῦνταν ἱστορίες φριχτές. Ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς μὲ ὄνομα δόγη καὶ παρελθόν, ὅπως ἔλεγαν, ἀπαίσιο, βαστοῦσε γιὰ τὴν ὥρα ταπιφράγκο. Τὸν περιστοίχιζε ἐπιτελεῖο διαλεχτὸ, κάτι παιδιά—συντοπίτες του οἱ περισσότεροι — πλατυκούνταλα, καλοδεμένα, κάθε ματιά τους καὶ λεπίδα, ἑτοιμα στὸ πρῶτο νεῦμα νὰ ἐπέμβουν σὲ κανγάδες ἢ νὰ ξεμοναχιάσουν κανένα παίχτη τυχερὸ καὶ τοῦ χεριοῦ τους, γιὰ νὰ τὸν πείσουν νὰ δόση μέρος ἀπὸ τὰ κέρδη πίσω. Μὰ ἐκεῖ ποῦ οἱ ὑπηρεσίες τους γίνωνταν ἔξαιρετικά πολῦτιμες ἦτον στὶς σχέσεις τοῦ δόγη μὲ τὴν ἀστυνομία. Ὅσο τῆς ἄλειψε τροχὸ ὁ ἓνας τόσο ἡ ἄλλη τὸν ἐκβίαζε, κι' ἔτσι, ποτὲ σίγουρος, ὁ σιὸρ Νιόνιος ἔπρεπε νὰ ἔχει τὰ μάτια του τέσσερα πάντα καὶ ἀνοικτά. Αὐτὸ ἐξηγοῦσε καὶ τὴν ἐγκατάστασιν τοῦ Φλάμ. Κατὰ μάκρος τῆς περιπλοκῆς διαδρομῆς σπαρμένα, φύλαγαν τὰ ἀφωσιωμένα παιδιά, ὥστε καὶ ἀνεπιθύμητος κανένας ἂν παρουσιαζώταν δὲν πρόφθαινε σχεδὸν νὰ ἔμπει καὶ σὲ ἓνα σινιάλο ποῦ σκαταλοδρομοῦσε ὡς μέσα, γινώταν ἡ ρολίνα ἀναγνωστήριο : ἀναγνωστήριο ὅπου δίπλα σὲ ὑποπτότατα ὑποκείμενα ἀντάμωνες καὶ πρόσωπα πολὺ καθῶς πρόπει. Ἡ ἀντίθεσις ἦτον γουστόζικη, δυσεξήγητη ὅμως ὄχι. Σὲ μέρος κεντρικὸ, σὲ ἐποχὴ μὲ νυχτερινὲς διασκέδασεις σπάνιες, τὸ Φλάμ ἦτον καταγώγιον ὁποῦ, μισοκρυμμένο, τὸ βίτσιο ἔδειχνε θελκτικώτερον, μάλιστα ποῦ τὸ πιλέρονε καὶ κάποια ἀπαντοχὴ κινδύνου.

Ἐκεῖνο τὸ βράδυ ἐπέστρεφα ἀργά, ξαγρυπνημένος — θὰ ἦτον κάπου δυὸ-δυόμισιν ἀπὸ τὸ μεσονύχτι—ὅταν, περνώντας, μοῦ φάνηκε

νά καταίβω τὸν κατασκότεινο κατήφορο στοῦ βάθους τοῦ ὁποίου κιτρίνιζαν ἀκόμα οἱ γνωστὲς φλογίτσες. Τέτοιες ἰδέες λὲς καὶ σὲ καιροφυλαχτοῦν σὲ κούρασι γιὰ νὰ σοῦ αἰφνηδιάσουν τὴν συνείδησι καὶ νὰ τὴν ἀφεντέψουν, νόστιμο δὲ εἶνε πῶς προσποιοῦνται καὶ λογικότητα, ὅπως τὴν περιστασιὰ αὐτὴ ποὺ σκέφθηκα : ἴσως θὰ ἀντάμονα κάποιον φίλον μου στοῦ Φλάμ, δίχως ὅμως καὶ νὰ σκεφθῶ συνάμα πῶς δὲν ἦτον ἀνάγκη νὰ τὸν ἀντάμονα τέτοιες ὥρες. Φυσικὰ τὸ κονσέρτο εἶχε τελειώσει πρὸ πολλοῦ καὶ δὲν ἔφεγγε στὴν σάλα παρὰ χαμηλωμένη φωτοβολίδα. Ἀμέσως τὴν ὑψήλωσε, καθὼς ἤμπα, κάποιος· ποῦ φύλαγε ἐκεῖ μόνος. Ἦτον ἓνα ἀπὸ τὰ «παιδιὰ» τοῦ Φλάμ, ψαρομάλλης κρεμανταλᾶς, ὅλος χέρια καὶ πόδια, μὲ κάτι ματάκια βουλιαγμένα ποῦ ἀλλοιθώριζαν. Μοῦ προσάνοιξε τὴν πόρτα πρὸς τὴν ρολίνα, καὶ προχώρησα ὀλίγα βήματα, διστακτικά, δίχως ὄρεξι : εἶχα ἤδη μετανοήσει ποῦ εὕρισκόμουν ἐκεῖ. Γύρευα πῶς νὰ ἀποχωρήσω. Πάλι πρόβαλε τοῦ φίλου μου ἡ εἰκὼν :

— Ζητῶ τὸν κ. Τάδε, ἴσως εἶνε μέσα ; ρώτησα ἐλπίζοντας σὲ ἓνα ὄχι.

— Τὸν κύριον ποῦ ζητᾶτε δὲν τὸν κατέχω. Μὰ γιὰ κυττάξετε μόνος σας. Εἶνε κόσμος πολὺς ἀπόψε, ἀπὸ τὶς πρεσβεῖες, τὰ ξένα τὰ πολεμικά... Κι' ἀπὸ τοὺς δικούς μας τοὺς καλοὺς καμπόσοι... Μεγάλη βραδυνά...

καὶ πρόσθεσε μὲ ἀναστεναγμό :

— ...θὰ βρῆξει πάλι μπαχτοῖσια ἐκεῖ μέσα...

— Φέρε μου τότε μιὰ λεμονάδα ! τοῦ εἶπα κατενχαριστημένος καὶ καλοκάθησα ἐμπρὸς σ' ἓνα τραπεζάκι. Στὴν κατάστασι ἀβουλίας ὁποῦ ἤμουν νόμιζα πῶς γιὰ νὰ ξεκαμπίσω χρειάζωταν τρόπος καὶ τοῦ καίκου τὸν γύρευα, ὅταν, αἰφνης, νὰ ποῦ εἶχε παρουσιασθεῖ : ἡ λεμονάδα, ἀφορμὴ νὰ δώσω κάτι τοῦ γκαρσониοῦ γιὰ τὸν κόπο του καὶ ὕστερα νὰ πάγω καλιὰ μου. Ἀπὸ τὴν ἀπόφασιν αὐτὴ εἶχα γεμίσει εὐδιαθεσία, γι' αὐτὸ κι' ὅταν μὲ σερβίρισε τὸ γκαρσόνι τὸ ἔπιασα κουβέντες μὲ κέφι :

— Ποῦ λὲς μπαχτοῖσια βροχὴ ἀπόψε ! Ἀμὲ εἰς ; Θὰ μείνεις μὲ τὴν ὄρεξι ;

— Ἄς εἶνε καλὰ αὐτοὶ οἱ ἄλλοι (ἐννοοῦσε τοὺς συναδέλφους του). Ἀπὸ ἐδῶ, ἀπὸ ἐκεῖ εἶχαν, μὲ σφάλησαν πάλι βάρδια ἐδῶ μέσα...

Ὅσο μιλοῦσε ἄναβε. Δὲν βάσταξα νὰ μὴν τὸν κουρδίσω περσότερο :

— Σοῦ τίς φτειάνουν συχνά, θαρρῶ, τίς δουλειὲς αὐτές, εἶπα σὲ ἓνα ξεκάοδισμα ἡλίθιο ποῦ τὸν ἀνατίναξε ξαφνισμένο :

— Τί ; τί ; Πῆρες τίποτα μυρωδιὰ ἢ εὐγενεῖα σου καὶ μιλεῖς ἔτσι ;

Ἀνίσυχος πλησίασε, καὶ ὑποψίαρικα :

— Ἡ σᾶς ἔρριξαν κανέναν λόγο ;

Μὲ ἐπιμονὴ ἐξακολούθησε :

— Ποιός, πῆτε μου ποιός ; Τί σᾶς εἶπαν ; Τί ξέρετε ;...

Τὸ πρᾶγμα ἔπαιρνε ἀνοστη τροπὴ :

— Τί ξέρω καὶ τί δὲν ξέρω ἀδιάφορο. Τί σοῦ θέλω ; ρώτησα ξερά-ξερά κι' ἔβγαλα νὰ πληρώσω νομίζοντας πῶς ἔτσι τερμάτιζα τὴν

κουβέντα, δίχως καν να φαντασθῶ πῶς θὰ προκαλοῦσα ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο, γιατί τὰ λόγια μου ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς τὰ πῆρε, ὑποθέτω, γιὰ ὑπεκφυγὴ καὶ τότε μάνιωσε ἀκράτητα. Τὸ ξεκλειδωμένο του σῶμα ἄρχισε νὰ τρέμει ὀλόκληρο ἀπὸ τὸ πάσχισμα ποῦ τὸ κρατοῦσε συμ-μασχωμένο, ἔτοιμο, νόμιζες, νὰ τεντωθεῖ πρὸς κάποιο ἀντίπαλο.

Ἡ ὁμιλία του κατρακυλοῦσε μισαρθρωμένα βρισιές, φοβέρες, βλαστήμια :

— Τί πῆγαν καὶ σᾶς εἶπαν οἱ θεομπαῖχτες, οἱ ἄτιμοι, ποῦ θὲ νὰ τοῦς...

Ἐμπρὸς σὲ αὐτὸ τὸ πλούσιο ξέσπασμα εἶχα ξυπνήσει πιά ὁλό-τελα. Καταλάβαινα—πάρα πολὺ ἀργά—τί παράξενο μὰ καὶ γελοῖο, ἦτον τὸ ἐπείσοδιο ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔπρεπε νὰ ξεμπλέξω, ἐξάπαντος, καὶ μὲ κάποια ἀξιοπρέπεια. Ἀπὸ λόγια βέβαια δὲν ἦτον σὲ θέσι νὰ πάρει ὁ φρενιασμένος αὐτός, κι' ὅμως ἦτον ἀνάγκη μὰ καὶ καλὴ νὰ τὸν δαμάσω.

— Γιὰ νὰ σοῦ πῶ... οὔτε ξέρω καν πῶς σὲ λέγουν...

— Διονύση.

— Ἀδιάφορο... Ἄν ἄκουσα τίποτα ἢ ὄχι, δική μου δουλειά ! Τώρα θέλεις καὶ ἐσὺ νὰ πεῖς τὸν λόγο σου ; Ἔστω ! Πές τί ἔχεις νὰ πεῖς καὶ σώνει... Μὴ μὲ παραφορτώνεσαι...

Βήματα ἀκούστηκαν ἀπὸ τὸ μέρος τῆς ρολίνας. Δυὸ τζογαδόροι κιτρινοπράσινοι, μπῆκαν καί, περνώντας, κύτταξαν ἄηρυχα πρὸς τὸ μέρος μας, ἀπάνω ἀπὸ τοὺς σηκωμένους τοὺς γακαάδες, κλότσησαν μὴ τὴν τζαμόπορτα καὶ χάθηκαν.

Ἐν τούτοις τὰ λόγια μου εἶχαν πιάσει τὸν τόπο τους. Ὁ Διονύσης ἄλλως τότε, σὰν σωριασμένος ἀπάνω στὰ μακρυνὰ κανιά του, ἦτον φευγάτος σὲ ἄλλους καιροὺς καὶ τόπους, μόνο στιγμὲς-στιγμὲς ξαναζοήρουε ἡ ματιά του, λοξεύοντας, σὰν νὰ ζητοῦσε ἀπόντας καὶ νὰ μετροῦσε τὰ μπόγια τους. Προφανῶς κάτι σοβαρώτερο ἔτρεχε ἀπὸ ὅ,τι εἶχα νομίσαι καταρχάς, ἀπὸ κανένα μάλωμα δηλαδή, συνειθι-σμένο μεταξὺ μόρτηδων. Τότε ἄρχισε νὰ μὲ τρώγει περιέργεια πο-ταπὴ καὶ βάλθηκα νὰ τὴν ἱκανοποιήσω. Ἀσπλαχνα τοῦ πείραξα τὸ φιλότιμο.

— Ἄλλως τε ἂν φοβᾶσαι νὰ μιλήσεις ἢ ἂν ντρέπεσαι, καλλί-τερα. . Δὲν μοῦ ἀρέσει νὰ ἀνακατεύομαι στὰ τέτοια... Τί σοῦ θέλω;...

Αὐτὸ ἔφθασε. Γύρισε, μὲ κύτταξε μὲ σουρωμένο χαμόγελο, σὰν νὰ ἔλεγε : «ἐγὼ φοβοῦμαι ; ἐγὼ νὰ ντραπῶ ;» καὶ πῆρε τὴν βαρεὶά ἀπόφασιν :

— Ἦμουν μοναχοπαῖδι...

βραχνιασμένος, ὅλο καὶ σκόνταφτε στὶς πρώτες φράσεις :

—... ὁ πατέρας μου κέρδιζε καλὰ, ἦτον πρῶτος κάλφας σὲ ἐνὸς κουμπάρου μας τσαγγάρη, τοῦ καλλιτέρου τσαγγάρη τῆς χώρας, μὲ εἶχε καὶ ἐμένα στὴν δουλειὰ μαζί του. Πήγαινα νὰ ἐμπῶ στὰ δεκαοχτὼ ὅταν κοντὰ τῶν Ταξιαρχῶν ἔπεσε μὲ πνευμονία καὶ σὲ πέντε ἡμέρες μέσα ξεψύχησε. Ἄν ἔχασες καὶ τοῦ λόγου σου πατέρα φαντάζεσαι τί ἔγινε τότε. Οἱ ξένοι χρειάσθηκε νὰ μᾶς φροντίσουν τὸ κάθε τι : ἐγὼ τὰ εἶχα χαμένα. Ὅταν συνέφερα κατάλαβα μεγάλη ἀλλαγὴ μέσα μου. Εἶχα νὰ κάνω στὸ ἐξῆς μὲ τὴν θύμηση τοῦ πατέρα. Κάθε τόσο

πρόβαλλε λαβρερή, κι' ἐγὼ σπάραζα, τὸ βράδυ πρὸ πάντων, σὰν σχόλαζα, ἢ τὴν Κυριακή, ἀπολείτουργα, σὰν μέναμε, χήρα κι' ὄρφανός, ὥρες μονάχοι. Τότε ἀφραυτοῦ της ἡ κουβέντα μας τὸν γύρευε, καὶ τὰ στραβά του, ἄν εἶχε, δὲν τὰ θυμόμαστε πιά! Ἀφότου εἶχε πεθάνει τὸν ἔννοιωθα κατάβαθα...

— Ἐνῶ ἐπιζωῆς του...

Μὲ πρόλαβε ὀργισμένος.

— Καὶ ποιὸ σκυλὶ ἀνήμερο δὲν ἀγαπᾷ τοὺς γονιούς του ; Μὰ ξέρεις τί θὰ πεῖ νὰ ἔχεις δεῖ τις ματιές του ἐκείνες—ἀκόμα τις βλέπω!—ὅταν κοντανάσαινε μελανὸς καὶ δὲν μπορούσε νὰ γύρει, ἢ ὅταν μὲ σφιχταγγάλιασε καὶ ὕστερα ἄρχισε νὰ ψυχορραγεῖ! Ἀπὸ μιᾶς ἀρχῆς τὸ εἶχα νοιώσει πῶς σωτηρία δὲν ὑπῆρχε καὶ μὲ βαστοῦσε κάτι—πῶς νὰ τὸ πῶ ;—σὰν νὰ ἦτον γιορτὴ μεγάλη στὸ σπίτι, μὰ γιορτὴ λυπηρὴ, ποῦ σὰν ἦλθε ὁ παππᾶς μὲ τὴν μετάληψην ἤθελα κι' ἐγὼ νὰ κοινωνήσω... Σὺν πέθανε, τὴν νύχτα ποῦ τὸν φύλαγα μὲ στεγνὰ μάτια, ὅλο συλλογίζομουν τὰ περασμένα μας, τίς καλές του στιγμὲς καὶ στοχαζόμουν «ἐν τούτοις τί τὸν περίμενε ! » καὶ τίς κακές του, κι' ἔλεγε πάλι «τί ἦτον γραφτό του νὰ τραβήξει !...» Τὴν ἄλλη ἡμέρα καθὼς τὸν ἔπαιρνε μέσα ὁ λάκκος, μὲ σούβλισε ἡ ἰδέα «τί δὲν τοῦ χρωστάω καὶ πᾶει πιά, δὲν θὰ τοῦ τὰ ἀντιπληρώσω!...» τότε σαράκι μοῦ φώλεψε μέσα, ὅμως τὸ σκότωσα μὲ ἕνα ὄρκο ποῦ πήρα. Τὴν θέσι τοῦ σπίτι μοῦ τὴν ἐμπιστευώταν πεθαίνοντας, ἐγὼ λοιπὸν θὰ τὴν κρατοῦσα πιστά, θὰ πῆγαινα στὸν δρόμο ποῦ μοῦ ἔδειχνε, θὰ πῆγαινα ὁλοῖσια, τόσο ποῦ πάντα σκεπτόμουνα τί θὰ ἔλεγε πρῶτα ἐκεῖνος καὶ ὕστερα ἡ θέλησή μου. Κι' ἔτσι τὸν ἐνοιωθα ἥσυχο καὶ εὐχαριστημένο, καὶ τοῦ φρόντιζα εὐχές, μνημόσυνα, κόλλυβα μὲ τί κατάνυξη! Ἰσα-ἰσα εἶχε χρονίσει ἐκεῖνες τὶς ἡμέρες ὅταν ἕνα πρωὶ γύρισα σπίτι ἀναπάντεχα γιὰ κάτι καλαπόδια ποῦ εἶχα ξεχάσει στὸ μαγεριό. Μπαίνω στὸ μαγεριό, ψυχὴ. Τὰ γόνατά μου λύθησαν· «θὰ ἔπαθε τίποτα!» εἶπα μέσα μου «καὶ μόνη καθὼς εἶναι!» Πετιοῦμαι ἔξω «ἔπαθες τίποτα ;» φωνάζω. Τσιμουδιά. Ἀνοίγω τὴν κάμαρά της... καὶ τὸν βλέπω... ξεμανίκωτο... ποῦ δρασκελὼνε τὸ παρὰθύρι.... Ἐκεῖνη, καθισμένη στὴν ἄκρη τοῦ κορβετατιοῦ.... ἔσοτή-θωτη...μαρμαρωμένη... Τότε... μιὰ φωνή! Ἄλλο δὲν θυμοῦμαι παρὰ μιὰ φωνὴ ποῦ ἔβγαλα «αὐτὴ εἶνε ἡ μάννα μου!» καὶ ξαναῆρα τὸν ἑαυτὸ μου...μὰ ἦτον πιά ὀργά!... Πέταξα τὴν φαρτσέτα ἀπὸ τὰ χέρια μου καὶ σὰν νὰ μὲ ἔπαιρνε ἡ χώρα ὅλη καταπόδι, δρασκελῶσα καὶ ἐγὼ τὸ παράθυρο καὶ ἔφυγα σὰν τρελλός...

Ἡ ὁμίλια τοῦ πιά μόλις ἀκουώταν. Ἐσυρε μιὰ καρέγλα καὶ κοντοκάθησε ἀντίκρυ μου, λαχανιασμένος. Ἔτσι φαντάζεσαι κανένα κυνηγημένο νὰ πέφτει στὰ μισὰ τοῦ ἀνηφόρου. Σὰν ἄρχισε νὰ συνεφέρει ἀργοσήκωσε τὸ παράταιρο βλέμμα ἀπάνω μου, παραμονευτικά, θέλοντας νὰ καταλάβει ἢ ἐξομολόγησός του σὲ τί διάθεσι μὲ εἶχε ρίξει. Ἡ ὄψις μου θὰ τὸν ἐνθάρρυνε γιατί ἄρχισε νὰ κουνεῖ τὸ κεφάλι σὰν νὰ μοῦ ἔλεγε : «βλέπεις καὶ μὲν τί μπορεῖ νὰ τύχει τοῦ καθενός μας, σὲ ἐσένα ὅπως καὶ σὲ ἐμένα...» Τότε κι' ἐγὼ ρώτησα :

— Καὶ κατόπι τί ἔγινε.

— Αὐτὰ πιά ἀφησέ τα. Τί θέλεις νὰ μάθεις πῶς κατάφερα νὰ

ξενιτευθῶ καὶ τὸ τί θάλασσεσ περάσα δίχως νὰ βρίσκω μπονάτσα. Καὶ τόπο ἂν ἀλλάζα ἢ ὄνομα, δὲν ξέρω πῶς τὰ ἔφερεν ἢ κατὰρα καὶ ἢ θὰ μάλ्लона ἢ θὰ βρισκώταν κανένας ποῦ τὸ ἤξερε καὶ τότε δὲν ἀπόμνε παρὰ νὰ σηκωθῶ νὰ φύγω, γιατί μιᾶς κι' ἕνας τὸ ἤξερε τὸ μάθαιναν ὅλοι: τὸ καταλάβαινα ἀπὸ τὸν τρόπο τοῦ μὲ παρατοῦσαν καὶ δὲν μὲ ἀνεχώταν κανεῖς... Τέτοιος παληόκοσμος εἶνε αὐτός...

Τόσα ἐπιχειρήματα ποῦ μὲ τὰ χρόνια εἶχαν ἀρμολογηθῇ μέσα στὴν συνείδησή του γιὰ νὰ τὴν γαληνεύουν ἄρχισε νὰ τὰ ἀραδιάζει μὲ πάθος ἄγριο.

— Πῆτε τὴν ἀλήθεια... Τὴν οἰκογένεια ποιὸς τὴν κάνει; ὁ ἄντρας ἄλλος ποιός; Ὁ ἄντρας ποῦ μένει καὶ φέρνει τὸ ὄνομα. Ἡ γυναῖκα ἄλλη μπαίνει ἄλλη βγαίνει... Καὶ ἡ οἰκογένεια εἶνε τὸ πᾶν! Ὅταν λοιπὸν σοῦ τὴν μαγαρίσουν, τί πάει νὰ πεῖ μητέρα, ἀδελφή... Ὁποῖος ἀμάρτησε, τιμωρία... Αὐτὸ εἶνε τὸ χρέος κι' ἐγὼ τὸ χρέος μου τὸ ἔκανα...

Δὲν ἦτον πιά ὁ ἴδιος ἄνθρωπος αὐτὸς ποῦ τώρα αἰφνίδιο σφρῖγος τὸν ἀερίζε καὶ καυχολογώταν μὲ φαρμακωμένη ὑπερηφάνεια, κουνώντας τὶς χεροῦντες του γιὰ νὰ τονίζει τὶς φράσεις του.

— Ναι, ὅσο βαρὺ κι' ἂν ἦτον τὸ χρέος μου ἐγὼ δὲν δίστασα, τὸ ἔκανα, ἐνῶ ἄλλοι στὴν θέσι μου... Γι' αὐτὸ θὰ πεῖς καὶ μὲ κατατρέχουν... Ἀχ! τὰ βρωμόσκυλα! Ἀγκαλὰ δὲν εἶνε ὅλοι τὸ ἴδιο... Βρίσκεται καὶ καμμιὰ φορὰ στὸν κόσμο δικαιοσύνη... Θὰ μὲ λυπήθηκε ὁ Θεὸς σὰν μὲ ἔρριξε στὸ Ταϊγάνι, στὰ χέρια τοῦ Μοτσενίγου τοῦ Βιτσέντζου, τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐδῶ... Βαστοῦσε καὶ ὁ Βιτσέντζος καζίνο, πῶς τὸ λέτε, κλούμπ, σὰν τὸ Φλάμ, μὰ τί λοῦσο ἦτον ἐκεῖνο, καὶ τί κέρδη! Ἦτον φημισμένος ὁ Βιτσέντζος γιὰ τὴν μεγάλῃ του καρδιά καὶ κάτι μοῦ ἔλεγε: αὐτὸς θὰ σὲ σώσει... Καθὼς πηγαίνω καὶ τὸν βρίσκω «Εἶμαι ὁ τάδε» τοῦ κάνω «ἀπὸ τῇ χώρᾳ—Σὲ ἔχω ἀκουστὸ—Μοῦ ἔτιχε τὸ καὶ τὸ—Τὸ ξέρω—Θὰ μοῦ δώσεις νὰ δουλέψω νὰ βρῶ καὶ ἐγὼ ἡσυχία, ἢ νὰ πάγω νὰ σκοτωθῶ, ἀπόκαμα, πιά δὲν ἀντέχω,—Θὰ σοῦ δώσω—Μὰ νὰ μὴ σὲ βάλω σὲ μπελάδες, οἱ ἄνθρωποι σου δὲν θὰ μὲ χονεύουν—Ἐγὼ κουμαντάρω ἐδῶ», ἀγρίεψε ὁ Βιτσέντζος, κι' ὅπως εἶπε κι' ἔγινε. Βέβαια, μικρομιζέριες καθημερινές, κρυφές, δὲν ἔλειπαν, καλὴ ὥρα ἐδῶ, ὅμως τὸν τρέμανε τὸν σιδὲρ Βιτσέντζο, ὅπως ἐδῶ τὸν σιδὲρ Νιόνιο. Ἦθελαν δὲν ἤθελαν μὲ ὑπόφερναν... κι' ἔτσι περάσα μερικὰ χρόνια, τὰ καλλίτερα τῆς ζωῆς μου, ποῦ νὰ τὰ δεῖ διπλὰ καὶ τριδιπλὰ ἀπὸ τὸν Θεό, ὁ σιδὲρ Βιτσέντζος, ὁ παραφέντης μου... Ὅμως ἦλθε ἡ ξανάστροφη καὶ τὰ ἔφερε ὁ καυμένος σκοῦρα. Κάτι συνέβηκε καὶ βιάσθηκε νὰ παρατήσῃ τὴ δουλειὰ καὶ νὰ πάγῃ μακρυνά, δὲν ξέρω ποῦ, κατὰ τὸ Σιμπίρι λέγανε... Μὰ πιστεύεις πῶς μέσα στίς σκουτοῦρες του δὲν μὲ ἔχασε; Μὲ φώναξε μιὰ ἡμέρα «βρὲ Διονύση» μοῦ κάνει «δὲν πᾶς στὴν Πόλι, στὸν ἀδελφὸ μου τὸν Νιόνιο; Τοῦ ἔγραψα νὰ σὲ πάρει κοντά του ὅπως σὲ εἶχα ἐγὼ ἐδῶ». Καὶ μὲ βλέπεις. Ὁ Νιόνιος ἄλλος Βιτσέντζος εἶνε. Ἐνα σοῖ, θὰ πεῖς. Τὸ αἷμα ιεροῦ δὲν γίνεται...

Μιλοῦσε κι' ὁ νοῦς του ἦτον ἀλλοῦ. Ἐμοιαζε σκυλί, ποῦ μυ-

ρίζεται μακρυνὸ κυνήγι. Δὲν βάσταξε ἐπὶ τέλους καὶ καθὼς ἀνοιξε τὴν πόρτα πρὸς τὴν ρολίνα μπῆκε κάποιο βοητὸ δυσδιάκριτο. Ὁ Διονύσης μισοχυμένος ἔξω στὸ μακρυνάρι τοίτονε τὸ αὐτὶ :

— Μπρὲ καλὰ λέγω κατὶ τρέχει ἐκεῖ μέσα . . . ἀναφώνησε καὶ μὲ τὴν φόρα ποὺ πήρε κόντεψε, θὰ νόμιζες, νὰ ξυλωθεῖ τὸ κορμί του. Τὸν ἀκολούθησα. Εἶχε δίκαιο. Μὲ ὅλη τὴν προχωρημένη ὥρα τὸ παιχνίδι ποὺ εἶχε διατηρηθῇ φουσκωμένο ὡς τὸ τέλος μόλις εἶχε τελειώσει καὶ ἀνάμεσα στοὺς παῖχτας ποὺ ἐτοιμάζονταν νὰ ἀναχωρήσουν θορυβοῦσε κάποιος στρατιωτικός. Ἦτον κάποιος μπέτης τσερκέζος ἀπὸ τὸ σαράϊ, ὁ εὐνοοῦμενος τῆς ἡμέρας, τὸν συνόδευαν καὶ δυὸ του φίλοι, ὁ ἓνας τύπος εἰλικρινῆς τουρκαλᾶ, φαγᾶ καὶ λάννου, ὁ ἄλλος φιγουρίνι ἀλλὰ εὐρωπαϊᾶ καὶ μοσχομυρωδάτο. Ὁ μπέτης φοροῦσε τὴν στολὴ μὲ λεβεντιά περίσσια. Τὸ φέσι βαθειὰ καὶ λοξὰ καθισμένο τοῦ μισοσκεπαζε τὸ ἓνα φρύδι καὶ ἡ ξανθιά του ἐμορφιά, καθὼς τὴν ἔπρησκε ὁ θυμός, ἔδειχνε κτηνώδης. Εἶχε χάσει χοντρά καὶ καταλάμβαναν ὅλοι πῶς προκαλῶντας σκάνδαλα λογάριζε νὰ βιάσει τὸν Μοτσενίγο σὲ κανένα συμβιβασμό. Γιὰ τὴν ὥρα ἀπαιτοῦσε νὰ ἐξακολουθήσει ὁ τζόγος καὶ ὁ ἴδιος νὰ παίζει βερεσέ. Ὅμως ὁ Μοτσενίγος ἀπὸ τέτοια δὲν ἄκουε.

— Κάθε βράδυ στὶς τρεῖς σφαλοῦμε, κι' ἀπόψε θὰ σφαλήξωμε στὶς τρεῖς . . .

Σὲ ἓνα του νεῦμα ἄρχισαν νὰ σβύνουν τὰ φῶτα. Τότε ὁ τσερκέζος ἄφρισε :

— Πίσω λοιπὸν τὸν παρᾶ, παληοκλέφτη ! . . .

Ὁ γαληνότατος δόγης στράφηκε μὲ κάποια καταφρόνια πρὸς τοὺς δυὸ φίλους τοῦ μπέτη :

— Δὲν τοῦ λέγετε νὰ μετρᾷ τὰ λόγια του... κι' ἀπὸ φοβέρες... ὅμως δὲν πρόφθασε νὰ τελειώσει καὶ σφύριγμα βιτσιᾶς τοῦ χάραζε κόκκινα τὸ πρόσωπο. Τὰ γκαρσόνια, ὁ Διονύσης ἐπικεφαλῆς, θαμῶνες μερικοί, χύμισαν στὴν μέση καὶ πρόλαβαν τὸ κριάρωμα. Ἀπὸ τὴν ἀνθρωπόμαζα ποὺ εἶχε ἀμέσως σχηματισθεῖ καὶ σάλευε, βγήκε ξάφνου ἀπαίσια στριγλιά. Ὅλοι τότε ξεκόλλησαν ἀφίνοντας στὴν μέση τὸν μπέτη. Εἶχε πέσει στὰ γόνατα καὶ μούγγριζε καμπουριασμένος ἀπάνω στὰ χέρια του ποὺ συγκρατοῦσαν τὴν κοιλιά του. Τὰ αἵματα ἄρχισαν νὰ στάζουν. Πρῶτος ἀπὸ τὸ ξάφνισμα βγήκε ὁ κομπότουρκος. « Τρέχω στὴν ἀστυνομία ! » φώναξε καὶ τὸ ἔκοψε λάσπη, ἐνῶ ὁ τουρκαλᾶς δίπλα στὸν λαβωμένο φίλο, ἔξαλλος καὶ μὲ περὶστροφο στὸ χέρι φοβέριζε :

— Ὅποιος κουνήσει τοῦ τὴν ἄναψα...

Τότε ἀντιλήφθηκα πῶς εἶχε ἤδη ἐξαφανισθεῖ ὁ Διονύσης...

ΣΤΟ ΦΩΣ ΤΗΣ ΚΑΝΤΗΛΑΣ

Κάποιος ἀπὸ τὴν παρέα θέλοντας νὰ πειράξει τὸν Σαμψι-
κέραμο :

— Σᾶς εἶδα, τοῦ εἶπε, σήμερα στὸν δρόμο... μιλούσατε μὲ κά-
ποια μαυροφόρα...

— Ναί... ἦτον ἡ ἀδελφή τοῦ καυμένου τοῦ Ν... Ἀπαρηγόρητη
πάντα... Ἦῦρε τελευταίως κάτι χειρόγραφα τοῦ μακαρίτη, παραπε-
σμένα ποιὸς ξέρει ποῦ, καὶ μοῦ τὰ ἐμπιστεύθηκε. Σᾶς ἔφερα ἓνα,
νὰ δώστε κι' ἐσεῖς τὴν γνώμη σας... Ἀκοῦστε παρακαλῶ, . . καὶ ἄρχισε
τὴν ἀνάγνωσι ὁ γηραιὸς μας φίλος :

Τὰ ἀδελφία μου κι' ἐγώ, πόσο μᾶς ἄρεξε ἐκεῖνο τὸ φιλικό μας
σπίτι. Ὅχι μόνο γιὰ τὰ παιδιὰ του, ποῦ τὰ ἀγαπούσαμε ἄλλωστε
πολύ. Μὰ καὶ γιὰ τὸν κῆπο του. Τὸν πυκνόδεντρο καὶ ἀπεριποίητό
του κῆπο, ὅπου οἱ φαντασίες μας ἱκανοποιούνταν καθὼς πούπτα
ἄλλου. Καὶ θυμοῦμαι σὰν νὰ ἦτον τὶς προᾶλλες ἓνα χειμωνιάτικο
ἀπόγευμα. Ἡμαστε κάμποσα παιδιὰ καλεσμένα κάτω ἀπὸ τὶς ἀγριο-
καστανιές. Συζητούσαμε μὲ πάθος τί ρόλο θὰ ἔπαιρνε τὸ καθένα
μας στὸ παιχνίδι ποῦ εἴχαμε σχεδιάσει. Ἀπὸ τὰ ἀγόρια, τὰ μισὰ θὰ
ἦταν οἱ ἐχθροὶ ποῦ θὰ πρόσβαλλαν τὸ κάστρο, φτειασμένο μὲ μπάγ-
κους, καρέγλες, κλαδιά, καὶ στὸ ὁποῖο θὰ κατάφευγαν τὰ κορίτσια,
σύροντας ἐμπρὸς στὸ γιουρουῦσι τῆς ὁρδῆς, τὰ παιδιὰ, τὶς κοῦκλες
δηλαδὴ, καὶ τὸ βιός : τὰ λοιπὰ παιχνίδια. Ἐγὼ ἤμουν μὲ τοὺς ἄλ-
λους μισοὺς : μὲ ἐκείνους ποῦ θὰ διαφέντευαν τὸ κάστρο. Ἐπειδὴ
ὅμως ἤμουν ὁ πιδὶ μικρὸς — ὅτι εἴχα πατήσει τὰ ἐπτά — καὶ τὰ ἄρμα-
τα τὰ εἴχαν μοιρασθεῖ οἱ μεγαλείτεροί μου, θέλοντας καὶ μὴ ἀρκέ-
σθηκα μὲ μιὰ τρουμπέτα γιὰ νὰ σημάνω «στὰ ὅπλα» μόλις ὁ βι-
γλάτορας, σκαρφαλωμένος σὲ ἓνα δέντρο, θὰ σινιαλάριζε τοὺς ἐπιδρο-
μεῖς. Κάτωξ ἀφανὴς ἦτον ὁ ρόλος μου καὶ καταρχὰς αἰσθάνουμαν
πικραμένος. Παραγορήθηκα ὅμως σὰν ἐξήγησα στὰ κορίτσια πῶς
δίχως αὐτό μου τὸ σάλπισμα θὰ ἔπεφταν ἀμέσως στὰ χέρια τῶν
φριχτῶν βαρβάρων. Ἐκεῖ ποῦ λέγαμε νὰ τρέξει ὁ καθένας μας στὴν
θέσι του καὶ νὰ ἀρχίσει τὸ παιχνίδι, νὰ καὶ ἡ γερμανίδα μας ποῦ
ἀπὸ μακρυνὰ μᾶς ἐπέβλεπε μαζὶ μὲ τὶς ἄλλες τὶς δασκάλες, νὰ καὶ
φθάνει κατεπάνω μας θορυβημένη. Πιάνει τὸν ἀδελφό μου, τὴν ἀ-
δελφή μου. Καλὰ-καλὰ τοὺς θεωρεῖ, τοὺς ψηλαφεῖ τὸ πρόσωπο : τὸ
ἴδιο καὶ ἐμένα. Χωρὶς νὰ χάσει καιρὸ μᾶς παίρνει. Δίνει κάτι ἐξη-
γήσεις στὴν δασκάλα τοῦ σπιτιοῦ, ζητώντας ἓνα ἀμάξι : μᾶς μπάζει
μέσα καὶ δρόμο γιὰ τὸ σπίτι. Τότε μόνο — μέσα στὸ ἀμάξι — τὸ τί
δὲν εἴχα κἄν ὑπολπευθεῖ στὴν ἑξαψὶ τοῦ παιχνιδιοῦ, τὸ ἐνοιωσα κυτ-
τάζοντας τὰ ἀδελφία μου, κουβαριασμένα, μὲ πυρὰ μάγουλα καὶ κομ-
μένα μάτια. Σὰν φθάσαμε στὸ σπίτι ἀνταρευθήκε γύρω μας ἡ ὑπη-
ρεσία καὶ σηκωτὰ μᾶς ἀναίβασαν στὴν κάμαρά μας. Ἀμέσως ἡ δα-
σκάλα κρεββάτωσε τὰ δυὸ ἄρρωστα καὶ ἐμένα μὲ ζάρωσε σὲ μιὰ γω-
νιά τοῦ καναπέ, ἀπαγορεύοντάς μου νὰ κουνήσω ὥσόντου ἐπιστρέψουν
οἱ γονεῖς, ποῦ ἦταν ἔξω ἐκείνη τὴν ὥρα, ἀποφασίσει κι' ὁ γιατρὸς
ἂν ἤμουν κι' ἐγὼ ἄρρωστος. Γιὰ τὴν ὥρα τοῦλάχιστο δὲν φαι-

νώταν σὲ ἐμένα τίποτε ἀνησυχητικό. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ δασκάλα ποῦ εἶχε καὶ δίπλωμα νοσοκόμας, τακτοποιοῦσε τὴν κάμαρα γιὰ τὴν νοσηλεία. Τὰ βόλευε ὅλα, προσεκτικά, μεθοδικά. Μὲ λίγα λόγια ἔδινε ὁδηγίες στὴν παραμάνα μας : γιατί ἔτσι ἐξακολουθοῦσαμε καὶ φωνάζαμε τὴν ἀγαπημένη Ἀντριώτισσα ποῦ εἶχε βυζάξει τὸν ἀδελφό μου. Ἐκτοτε ἔμενε κοντά μας, ὥστε εἶχαμε μεγαλώσει καὶ τὰ τρία τὰ ἀδελφία στὰ χέρια της τὰ ἀφωσιωμένα. Καὶ ἐνῶ ὑπῆκουε τῆς Γερμανίδας, οἱ μορφασμοὶ της ἔλεγαν : «Ξέρεις καὶ προστάξεις, κοκκίνα μὲ τὰ πολλὰ τὰ γράμματα. Σὲ εἶχα ὅμως χάρη νὰ προφύλαγες τὰ παιδιὰ, κι' ὅχι νὰ μοῦ κάνεις τώρα τὴν ἔξυπνη... Πολὺ ἀργά. » Ἐμοιαζε νὰ λέγει ἔτσι μέσα της καὶ ἐν ταύτῳ ὑπάκουε. Ἐγώ, ἀπὸ τὴν γωνιά μου, δὲν μοῦ ἔφευγε οὔτε τόσο ἀπὸ τὰ σούρτα - φέрта. Ἡ κρυφὴ ἀνησυχία τῶν δύο γυναικῶν ἄρχιζε, θὰ ἔλεγες, νὰ γεμίζει τὴν κάμαρα καὶ μὲ ἔπιανε κι' ἐμένα. Τὴν διαισθάνουμαν ὅπως διαισθάνονται μόνο τὰ παιδιὰ, καί, σὰν τὰ παιδιὰ, τὴν μιμούμαν : χωρὶς νὰ ξέρω γιατί, ἀπὸ ἔνστικτο, καθὼς καὶ ζωῦφια ποῦ πρᾶσινίζουν ἀπάνω στὰ φύλλα τὰ χλωρὰ καὶ κιτρινίζουν ἀνάμεσα στὰ μαρμαμένα. Συνάμα σύγκρινα τὸ τί ἔβλεπα τώρα μπροστά μου, μὲ τὸ παιχνίδι στὸν κῆπο ποῦ δὲν εἶχα προφθάσει νὰ τὸ χαρῶ. Καὶ ἐκεῖ ὅπως καὶ ἐδῶ κάποιος ἐχθρὸς εἶχε χυμῖσει ξαφνικά, ἐναντίον τοῦ ὁποίου διοργανιζώταν ἡ πάλη. Μὰ καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ ἐκεῖ, ὁ ρόλος μου ἔμοιαζε πῶς θὰ ἔμενε ἀσήμαντος ἐντελῶς. Ἐν τούτοις ἤλπιζα. Ὅλο ἤλπιζα πῶς θὰ μὲ εὗρισκαν καὶ ἐμένα, τοῦλάχιστον ὀλίγο, ἄρρωστο, καὶ γιὰ νὰ δώσω κάποια σύστασι σὲ αὐτὴ μου τὴν ἐλπίδα ἔπαιρνα ὅψι ζαβλακωμένη. Σὲ κομματί ἀκούστηκαν ποῦ πλησίαζαν ὀμιλίες, βήματα, καὶ ἡ μητέρα μπῆκε μαζί μὲ τὸν γιατρό. Ὅλοῖσιν πῆγαν στοὺς δυὸ ἀρρώστους ποῦ κοιτώνταν πλάϊ-πλάϊ. Γιὰ κάμποση ὥρα δὲν ἔβλεπα ἀπὸ τὴν γωνιά μου παρὰ ράγες σκυμμένες γύρω στὰ κρεβάτια, καὶ κάπου - κάπου μοῦ ἐρχώταν καμμιά λέξι ἀπὸ τὰ κρυφομιλητά. Ὅταν ἀνασηκώθηκαν τὰ πρόσωπα, μὲ ἐπέτυχε τὸ μάτι τοῦ γιατροῦ, ὁ ὁποῖος τότε δόθηκε τὸ ἐπαγγελματικὸ τὸ ὕφος, τὸ ἰδιαίτερο γιὰ τὰ παιδιὰ, τὸ ὕφος τοῦ καλοῦ μπαμπούλα, καὶ ἀναφώνησε : «Τί κάνει αὐτὸς ὁ βαγαλόντης ποῦ μοῦ τρύπωσε ἐκεῖ κάτω. Αὐτὸ μᾶς ἔλειπε, νὰ ἔχει πιαστεῖ κι' ἡ εὐγενία του ! » Ὅλοι τότε διευθύνθηκαν πρὸς τὸ μέρος μου. Ἐπὶ τέλους ! Εἶχε φθάσει ἡ στιγμή νὰ γυρίσουν νὰ μὲ ἰδοῦν κι' ἐμένα. Καλά, μὰ τί θὰ ἐπακολουθοῦσε ἄραγες ; Λεπτολογῶντας τὸ καθετὶ ὁ γιατρὸς μὲ ἐξέτασε, ἄκουσε προσεκτικὰ τὶς πληροφορίες τῆς δασκάλας καὶ ἔβγαλε τὴν ἀπόφασί του, δυσμενέστερη ἀκόμα παρ' ὅσο τὴν φοβοῦμαν. «Δὲν ἔχει τίποτα. Ἀπολύτως. Μὰ νὰ βγεῖ ἀπὸ ἐδῶ μέσα, ἀμέσως, καὶ νὰ μὴν τίχει καὶ ζυγώσει πιά στὴν κάμαρα τῶν ἀρρώστων ! » Ὡστε ὅχι μόνο ἤμουν καλὰ, ἔπρεπε ἀκόμα καὶ νὰ ἀπομακρυνθῶ. Τὰ μάτια μου βούρκωσαν, μὰ δίχως νὰ βρῶ τὴν λύση νὰ διαμαρτυρηθῶ, ἀπελπισμένος, ἀκολούθησα τὴν καμαριέρα ποῦ τὴν εἶχαν φωνάξει γιὰ νὰ μὲ παραλάβει : φυσικὰ ἡ μητέρα μου, μαζί μὲ τὴν δασκάλα καὶ τὴν παραμάνα, δὲν σκέπτονταν κὰν νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὸ μέρος ποῦ συγκεντρῶνε τὸ ἐνδιαφέρον τους ὅλο. Ἀλλωστε εἶχε μυχρώσει πιά καλὰ καὶ

μὲ περίμενε τὸ δεῖπνο στὴν τραπεζαρία. Σὰν βρέθηκα κάτω ἀπὸ τὴν λάμπα, μόνος στὸ μεγάλο καὶ μισόβαλτο τραπέζι, ἡ δυσθυμία μου γύριζε σὲ γκρίνες, καὶ θὰ βρισκόταν—ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπῆρχε—ἀφορμὴ νὰ πετάξω τὸ κουτάλι μου πρὸς κανένα κεφάλι ἄν, εὐτυχῶς, δὲν ἀκουώταν στὸ ἐπάνω τὸ πάτωμα, κάποιος κρότος παράξενος ὅπως στὰ θέατρα, σὰν βροντᾷ. Θέλησα νὰ μάθω ἀμέσως τί ἔτρεχε, καὶ τὸ θέλησα μὲ τσιρίγματα καὶ χέρια καὶ πόδια ποῦ χτυποῦσαν, ὥσπου, μὲ τὰ πολλά, ἐδέησε ἡ καμαριέρα νὰ ἀναίβει νὰ πληροφορηθεῖ τί συνέβαινε : εἶχαν σύρει τὸ κρεβάτι μου ἀπὸ τὴν κάμαρά μας στὴν κάμαρα τῶν γονέων. Σὰν τὸ ἄκουσα τί μεταστροφή μέσα μου, τί χαρά ! Δὲν ἤθελα σχεδὸν νὰ τὸ πιστέψω, τόσο ὠραῖο μοῦ φαινόταν καὶ ἀπρόοπτο, ὅσο καὶ ἂν εἶχα ἀκούσει τί εἶχε πῆ ὁ γιατρός. Θὰ κοιμώμουν λοιπὸν ἄλλου, καὶ μάλιστα ποῦ : στὴν κάμαρα ὁποῦ μπαίναμε τόσο σπάνια καὶ μὲ τι σέβας καὶ τι θαυμασμό ! Ἄρρον ἄρρον τελείωσα τὸ φαγί : δὲν ἔβλεπα τὴν στιγμή νὰ πάγω στὸ καινούργιο μου βασίλειο. Μὲ ἀκολούθησε ἡ καμαριέρα μὲ ὀλίγησιν διάθεσι νὰ κλειστῇ τόσο νωρὶς μαζί μου. Ἐγὼ πάλι δὲν φαντάζομαι πῶς θὰ μπορούσε νὰ μὴ συμμαρισθεῖ τὸν ἐνθουσιασμό μου, καὶ δὲς του τὴν προέτρεπα νὰ περιεργασθοῦμε ἀντάμα καὶ νὰ θαυμάσουμε τὰ πράγματα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας, ποῦ ἐκείνη ἄλλωστε τὰ ἤξερε πολὺ καλλίτερα ἀπὸ ἐμένα. Ἐπιτέλους δὲν μπόρεσα νὰ μὴν ἀντιληφθῶ τὴν δυστροπία της καὶ τὸ κατσούφιασμά της. Τότε μὲ ἔπιασε μιὰ τέτοια ἀγανάκτησι ποῦ τὴν εἶπα κακιὰ, ἄσχημη καὶ χοντροκαμωμένη. Ἐκείνη φυσικὰ δὲν ἔμεινε πίσω στὶς αὐθάδειες καὶ μὲ εἶπε γουρσουζή καὶ γλωσσᾶ. Ἡ ἀπαίσια ! Δὲν μπορούσαμε νὰ τὴν ὑποφέρομε, τὰ ἀδελφία μου καὶ ἐγώ. Ἦτον τότε ἡ ἐποχὴ ποῦ ἄρχιζαν καὶ σὲ ἐμᾶς οἱ ὑπηρετίες νὰ συγγυρίζονται σὰν κυρίες κι' ἡ καμαριέρα μας σὲ αὐτὸ τὸ ζήτημα ἦτον ἀπὸ τίς πιὸ μανιακές. Ξέραμε—γιατὶ ἀκούαμε τὴν παραμὰνα νὰ τὴν συνομολόνηι—πῶς ἦτον χρεωμένοι στὸ σπῆτι της, κι' ἐκείνη δὲν τοὺς ἔστελνε λεπτὸ : τὰ ξόδευε ὅλα στὰ λουσα. Τὶς κυριακές, σὰν εἶχε ἄδεια, ἔβγαινε ντυμένη σὰν μασκαρᾶς. Κι' ὅλα αὐτὰ ἀπὸ τὸν θυμὸ μοῦ ξαναῆρχονταν στὸν νοῦ κι' ἀποφάσισα νὰ πλαγιάσω ἀμέσως γιὰ νὰ τὴν ξεφορτωθῶ μιὰ ὥρα ἀρχήτερα ἀπὸ κοντά μου. Ἀρχισα τὴν προσευχὴ μου ἐμπρὸς στὸ εἰκονοστάσιο : τὸ κύταζα ὅλον τὸν καιρὸ καὶ δὲν τὸ ἔβλεπα. Δὲν ἔβλεπα, στὴν μέση, τὴν Παναγιά ποῦ ἦτον ἑκακοστή στὴν οἰκογένεια. Ἦτον πολὺ παλῆα : ἀνῆκε ἔλεγαν, στὴν μητέρα τῆς γιαγιάς μας, ἦτον ρούσικη, ντυμένη ἀσήμι καὶ μάλαμμα. Τὸ πρόσωπό της εἶχε μαυρίσει ἀπὸ τὸν καιρὸ. Γύρω της ἦταν κάτι μικρὰ εἰκονισματάκια, ψηφιδωτὰ συντεφένια, φερμένα ἀπὸ τὰ Ἁγία Χώματα ἀπὸ κάποιον φίλο τοῦ παπποῦ μας. Ἀπάνω ὑψηλά, στὴν μέση, ἔμενε ἡ θέσι ἄδεια : εἶχαν ξεκρεμάσει τοὺς Ἀγίους Ἀναργύρους γιὰ νὰ τοὺς πᾶν στὴν κάμαρα τῶν ἀρρώστων. Καὶ κάτω, στὸ ἓνα πλάγι ὁ ἅγιος τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ πατέρα μας, τοῦ θεοῦ ποῦ δὲν εἶχαμε γνωρίσει, γιατί εἶχε πεθάνει νέος στὴν Κρήτη ἐθελοντής. Στὸ ἄλλο πλάγι, τοῦ πατέρα ὁ ἅγιος, καβαλλάρης ἀσημένιος μὲ τὸ κοντάρι τὸ σίγουρο μπηγμένο στὸ μούτσουνο ποῦ ξερουθούνηζε φλόγες. Καί, περιχυμένο σὲ ὅλα τὰ εἰκό-

νίσματα, τὸ ἀστείρευτο φῶς τῆς καντήλας. Τέτοιο ἦτον τὸ εἰκονοστάσιο ἐμπρὸς στὸ ὁποῖο παπαγάλισα προσευχῆς τὸ βράδυ ἐκεῖνο ἰσαιοῖσα ποῦ ἡ δέησί μου ἔπρεπε νὰ εἶχε ἀναβρῦσει πὺδ γάργαρα παρὰ ποτὲ ἀπὸ τὰ φυλλοκάρδια μου. Μὰ πῶς ἦτον ἓνα τέτοιο προᾶγμα μπορετὸ ὅταν εἶχε τόσο συνεφιάσει μέσα μου ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ κοριτσιοῦ, τοῦ κακόχαρου, μὲ τὴν ρηχὴ καρδιά; Ἐνῶ τώρα ποῦ εἶχε φύγει χωρὶς νὰ τῆς πῶ καληνύχτα, γαλήνευα ὁλοένα καὶ χαίρουμαν τὴν ἄδολη ἡδονὴ νὰ βρίσκομαι μόνος μέσα στὴν θαυμαστή μου κάμαρα. Ἀπὸ τὸ κρεββάτι μου, καλὰ καλὰ κουκουλωμένος, τηροῦσα γύρω μου τὰ πράγματα ποῦ μιὰ μοῦ φαίνωνταν γνωρίμα καὶ μιὰ ἄγνωστα, προπάντων ἄγνωστα, γιατί, στὸ φῶς τῆς καντήλας, λὲς καὶ ἄλλαζαν, γίνονταν ὠραιότερα, καθὼς τὰ ἤθελε ἡ φαντασία, σὰν ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς λουλουδωτῆς κουρτίνας ὁποῦ ἔπεφτε κατευθεῖαν τὸ φῶς καὶ ζωντάνευαν τὰ λουλούδια, τί λέγω ζωντάνευαν, ἦταν λουλούδια ἀληθινά, μέσα σὲ πανώρηο κῆπο μὲ ἀγριοκαστανιές, σὲ κῆπο σὰν ἐκείνους ποῦ διαβάζαμε στὰ φράγκικα τὰ παραμῦθια, τὰ μεσαιωνικά. Νὰ καὶ ἓνας νέος ἄρχοντας ποῦ ἔρχεται κουρασμένος ἀπὸ τὸ κυνήγι. Ποιὸς νὰ εἶνε... θέλει ρώτημα; εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος, ἀφοῦ νοιώθω τὸ ξίφος νὰ μοῦ χτυπᾷ τὶς ἄντζες καί, στὸν ὦμο μου, τὸ βάρος τῆς βαλλιστρίδας. Προχωρῶ, προχωρῶ καὶ αἶφνης ξανοίγω ἕναν πύργο. Ψηλὰ-ψηλὰ πίσω ἀπὸ πολεμίστρα βλέπω τὴν πυργοδέσποινα σὰν νὰ μὲ καρτερεῖ. Βαθεῖα ὑποκλίνομαι, τῆς δείχνω τὴν ἀκολουθία μου : τοὺς κυνηγοὺς καὶ τὰ κοπέλια ποῦ κουβαλοῦν τὰ σκοτωμένα ἀγρίμια, ζαρκάδια, ἐλάφια, ἀρκουδες. Ἄμὲ αὐτὸς ὁ ἀγριάνθρωπος ὁ τριχωτός, ποιὸς εἶνε; Ἄ ναί! θυμοῦμαι, τὸν ξετροῦπωσα μέσα σὲ μιὰ κουφάλα, καὶ μόνος μου τὸν ἔκαμα ζάφτι: τώρα, φορτωμένο ἀλυσσίδες, τὸν φέρνω πίσω μαζί μου... Καὶ ἔλειπα... ἔλειπα...

Σύπνησα καὶ θὰ εἶχε βαθύνει πιά πολὺ ἡ νύχτα. Τίποτα δὲν ἀκουόταν, ἓνας ἴσκιος μόνον ποῦ περνοῦσε ἀπὸ ἐπάνω μου κι' ὅλο ξαναπερνοῦσε μὲ πάγωσε. Τί νὰ ἦτον; ποῦ ἦμουν; Μισοσηκώθηκα φρικιασμένος καὶ χρειάσθηκαν μερικὲς στιγμὲς νὰ θυμηθῶ πῶς εἶχα ἀλλάξει δωμάτιο. Ἡ μητέρα μου ἔλειπε: θὰ ξενυχτοῦσε κοντὰ στὰ ἀδέλφια μου, καὶ ὁ ἴσκιος ἦτον τοῦ πατέρα μου ποῦ, στὸ φῶς τῆς καντήλας, περπατοῦσε ὁλοένα, ἀπάνω-κάτω, κατασυλλογισμένος. Δὲν τὸν εἶχα δεῖ ὅλην τὴν ἡμέρα, καὶ τὸν φώναξα. Στὴν φωνή μου ἔτρεξε, ἔσκυψε περιπαθῶς ἀπάνω μου καὶ μὲ ρώτησε—πῶς τοῦ φάνηκε; τάχα ἐξακολουθοῦσε τοὺς λογισμοὺς του σὰν μὲ ρώτησε :

— Πές μου, τί θέλεις σὰν μεγαλώσεις;

Καὶ ἐγὼ ποῦ ἔβγαινα ἀπὸ ὄνειρα, γιὰ τὶ χίμαιρες νὰ τοῦ μίλησα τοῦ πατέρα δὲν θυμοῦμαι, θυμοῦμαι ὅμως πῶς τότε ἐκεῖνος μὲ ἀγκάλιασε καὶ μὲ ἔσφιξε, μὲ ἔσφιξε... ὕστερα ἔλυσε τὸ ἀγκάλιασμά του καὶ ξανάπεσα στὰ ὄνειρα...

Ἀργότερα, πολὺ ἀργότερα, ὅσο φορτόνουμαν χρόνια, τόσο καὶ βαθύτερα ἔνοιωθα τὸ ἀγκάλιασμα τοῦ πατέρα μου πόσο ἀπελπισμένο ἦτον, καὶ γιατί.